

STÁTUSTÖRVÉNY: EGY IGAZI LAKMUSZ

„Jó volna tudatosítani a magyar választókban, hogy a státustörvény kérdése nem csak a határon túli magyarokról és azokról szól, akik a nemzet egészében gondolkodnak. A törvény sorsa a magyar érdekérvényesítő képesség lakmusza: ha az unióval és a szomszédokkal szemben meg tudják védeni azt, akkor jó esélyünk van arra, hogy a szabolcsi almatermesztő és a dorogi nyugdíjas érdekeit is megvédik, ha arra kerül a sor” – állapítja meg a tőle megszokott lényeglátással az egyébként erdélyi Lukács Csaba újságíró.¹

Nos, akkor nem sok jó vár sem a szabolcsi almatermesztőre, sem a dorogi nyugdíjasra...

*

A lakmusz egy olyan festékanyag, amely savanyú oldatban vörös, lúgosban kék színt kap. A *státustörvény* pedig egy olyan lakmusz, amelynek nemcsak a színe, de még a neve is megváltozott, amikor „nacionalista” közegből „antinacionalista” közegbe került: elfelejtődött a „státus”, helyére nyomult a „kedvezmény”.

A szinte észrevétlen – mindenesetre a közvélemény számára nem tudatosított – névváltozás híven tükrözi azt a felfogásbeli távolságot, amely a két törzsnek a nemzethez mint közösséghez való kötődését, viszonyulását jellemzi. A *státustörvény*, bár kezdetektől kedvezményekkel kecsegtetett a határon túli magyarok számára, a hangsúlyt (amíg csak tehetette) a *szimbólumra* fektette: az ún. *magyarigazolvánnyal* igazolt külhoni magyar *státusra*, amely ha csak nagyon gyengét is, de mégis *jogi* kapcsolatot (kedvezményekre jogosító viszonyt) létesített, egyúttal pedig erős *érzelmi* köteléket (l. magyarságtudat, nemzettudat) teremtett a határon túli (volt szocialista országbeli) magyarok és

az anyaország, illetve a nemzet egésze között. Ezzel szemben amikor a *kedvezménytörvény* szóhasználat jóformán teljesen kiszorította a *státustörvény* kifejezést (2002-2003), a szocialisták a *kedvezménynyújtás* pragmatikus – azaz konfliktusmentes – lehetőségét állították a figyelem középpontjába, miközben a magyarság- és nemzettudat erősödése-erősítése helyett éppen ennek lehetséges gyengítésére, a más (főképp a román és szlovák) nemzetiségekkel szembeni „diszkrimináció” elkerülése törekedtek. A törvény módosítása (2003. **szeptember**) utáni ellenzéki (fideszes) kifogásokra az egyik szocialista honatya egyenesen azt a választ adta, hogy hiszen a törvény a mostani formájában *több anyagi támogatásra nyújt lehetőséget*. A módosított törvény ugyanakkor azoknak a *nem* magyaroknak (magukat nem magyarnak vallóknak) az anyagi (oktatási) támogatását is lehetővé teszi, akik magyar tanintézményekben, magyar nyelven kívánnak tanulni; ezáltal pedig elvált a kedvezmény lehetőségének és a *magyarigazolvány* birtoklásának az egyértelmű kapcsolata, ami ez utóbbi jelképértékét (szimbolikus erejét) egyértelműen csökkenti.

A státustörvény-lakmusznak ugyanakkor nemcsak két alapszíne, de több árnyalata is van; szocialista közegben kezdetben kimondottan elmosódott, halvány színváltozatokat mutatott, vagyis e politikai-szellemi kör nem fejezett ki határozott ellenszenvet vagy elutasítást a magyar státus gondolatával szemben. Első alkalommal, az országgyűlés 2001. június 19-ei ülésnapján – ráadásul ellenzéki pozícióból – a szocialisták még meg is szavazták a törvényt. De ami ennél is meglepőbb, hogy a *hazafiúi, nemzeti lelkesedés* félreérthetetlen jeleit mutatták. A parlamenti jegyzőkönyv tanúsága szerint a szavazási eredmény megjelenésekor „*a képviselők felállva, a páholyban helyet foglaló meghívottak felé fordulva hosszan tapsoltak*”.²

Márpedig a tapsolók között ezúttal a szocialisták is ott voltak. A státustörvény sorsát figyelemmel kísérő Kürti László szerint a kilencvenkét (!) százalékos parlamenti támogatottság azt jelenti, hogy „a kormánypártok és a szocialista párt is érezte [a] Magyarország és a határon túli magyarok jövőjét meghatározó törvény mérföldkő szerepét”.³

A szocialista lelkivilág szempontjából e meglepő – a később történetek fényében pedig egyenesen hihetetlennek és érthetetlennek tűnő – politikai mozzanatnak komoly jelentőséget kell tulajdonítanunk. Legelsőképpen is arra hívja fel a figyelmet, hogy az MSZP valóban egy identitását vesztett, identitását kereső politikai társaság, amely elsősorban gyakorlatias válaszokat igyekszik adni az előtte felbukkanó, megkerülhetetlen kérdésekre. Antinacionalizmusa ezért sem annyira eltökélt és végletes (mint például a szabad demokratáké, akik egyedülként nem szavazták meg a törvényt). Nem idegen tőle a „nemzeti” tábor felé való nyitás gondolata, politikájának „nemzetesítése” (l. később: a Medgyessy-kormány mint a „nemzeti közép” kormánya), leginkább ugyancsak praktikus megfontolásokból. Soha nem volt és soha nem lesz kezdeményezője

egy Orbán-féle státustörvénynek, viszont hajlandóságot mutat az effélékre való rácsatlakozásra, ha a nyilvánvaló gesztustól politikai hasznot remélhet; s ilyenkor még a hazafiúi lelkesedés arrafelé (baloldalon) ritka érzésének is szívesen átadja magát.

A mögött a tény mögött, hogy a kezdeti pragmatikus hajlandóságból a szocialisták hamarosan átváltottak a státustörvény nyílt támadásába, lejáratásába, éppen a remélhető haszon hirtelen eltűnését, pontosabban e helyzet ellenzéki felismerését fedezhetjük fel. „Kétségtelen, hogy a státustörvény elfogadása az Orbán-kormány négyéves periódusának sikersztórija” – állapítja meg Kürti László, s hozzáteszi: „Meghozatala sokkal nagyobb mérvű, visszhangjában pedig sokkal hangosabb volt, mint a szomszédos államokkal megkötött 1996-os kétoldalú szerződések.”⁴ Ami nem csoda, ha azt tekintjük, hogy a „2001. évi LXII. törvény a szomszédos államokban élő magyarokról” azt a célt fogalmazta meg, hogy a magyar állampolgárokkal azonos jogokkal ruházza fel a határon túli magyarokat – mint hatálya alá tartozó személyeket – a kultúra, oktatás, ösztöndíjak, társadalombiztosítás, utazási kedvezmények és a munkavállalás szempontjából.

Nyilvánvaló, hogy az akkori ellenzéki pártok (az MSZP mellett az SZDSZ, amelyről később külön szólok) semmit nem akarhattak kevésbé, mint hogy ez a siker tartós maradjon. Mivel az MSZP egyszer már megszavazta a törvényt, s mivel a határon túli magyarok ellen nem akart nyíltan fellépni, nem a státustörvény visszavonására tett kísérletet; csupán annak a bebizonyítására, hogy eredeti (elfogadott) formájában zavarokat okoz olyan gyakorlati kérdésekben, mint például ki számít magyarnak; ezzel is összefüggésben szítja az ellentéteket a szomszédos országokkal; lassíthatja, sőt, ellehetetlenítheti az európai integrációt; nem utolsósorban pedig közvetlenül sérti a magyar lakosság (értsd: az anyaországiak) érdekeit.

Nos, mint látni fogjuk, az MSZP (az SZDSZ-szel karöltve) a „bizonyítási eljárást” sikeresen végrehajtotta. Utólag visszatekintve, ez csak részben köszönhető saját politikai ügyességének; legalább ennyit nyomott a latban, hogy a Fidesz rosszul mérte fel a gyakorlatba ültetendő törvény határon túli, és még ennél is szélesebb, nemzetközi környezetét, pontosabban ennek erős ellenérdekeltségét.

A törvény megalkotásával a Fidesz lényegében a magyar alkotmánynak abból a passzusából indult ki, amely szerint Magyarország felelőséget visel a határon túli magyarokért; márpedig a határon túli magyar kisebbségek rászorultak az anyaország megkülönböztetett figyelmére, éppen az ellenük irányuló, nacionalista elnyomó politika miatt. A nagyobbik kormánypárt, úgy tűnik, komolyan vette azt a szólamot is, hogy Európának érdeke: bővülő unióját erős nemzetek alkossák, amelyek integrálódásuk után is őrzik nemzeti vonásaikat.

Európa hivatalos és nem hivatalos reagálásai azonban semmilyen tekintetben nem igazolták a Fidesz jóhiszeműségét és optimizmusát. Orbánék szemlátomást arra játszottak, hogy mivel a román törvényekbe nem ütközik a törvény, a magyarságukat vallók igazolását a magyar állam nyugodtan jogerőre emelheti. Vagyis „amit nem tilt a szabály, azt szabad”, nyilatkozta például Martonyi János külügyminiszter a Népszabadságban. Az egy pillanatig nem volt kétséges, hogy a román fél nem fogja tudni megemészteni a magyar státustörvényt, de ez nem tűnt túl nagy problémának; a román tiltakozás akár még hozhatott is valamennyit a politikai konyhára. És még nem is feltétlenül csupán a magyarság körében; a román nacionalizmus újbóli megmutatkozása akár Európa rosszallását is kiválthatta volna.

Orbánék azonban többszörösen is tévedtek.

Mint kiderült, Európát – hacsak nincs valami külön nyomós oka rá – igazából nem nyugtalanítja valamely nemzeti vagy etnikai kisebbség elnyomása; annál inkább az integrálódni kész országok közötti bármiféle súrlódás. Amikor Orbánék – hogy kifogják a szelet a román nacionalisták vitorlájából – 2001 július elején arra kérték az Európai Bizottság velencei bizottságát, hogy vizsgálja meg az európai országok hozzáállását a területükön kívül élő kisebbségek ügyében, a kapott válasznak csak az egyik fele volt megnyugtató: minden anyaország felelősséget érezhet egy másik állam területén élő kisebbségeiért. Ugyanakkor a bizottság úgy ítélte meg, hogy ehhez a már megkötött kétoldalú szerződések és a már meglévő keretek nyújthatnak megfelelő formát; továbbá az anyaország a kedvezményeket csak a saját országhatárain belül, illetve annak az országnak a beleegyezésével nyújthatja, amelyben a kedvezményezett kisebbségek élnek.⁵

Bár mindkét fél igyekezett a saját szája íze (politikai haszna) szerint értelmezni az állásfoglalást, egyértelmű, hogy Európa egyfelől arra figyelmeztette Romániát, hogy nem zárkozhat el teljesen Magyarország felelősségvállalási törekvése elől, másfelől viszont arra figyelmeztette az Orbán-kormányt, hogy fogja vissza magát ebbéli igyekezetében. Októberben – a státustörvény végrehajtási utasítás-tervezetének többszöri, jelentős módosítása (lényegében „tompítása”) után, illetve ezek ellenére – Rolf Ekeus, az Európai Bizottság Együttműködési Szervezete kisebbségügyi főbiztosa egyenesen annak a véleményének ad hangot, hogy az egyoldalú kisebbségi intézkedések bomlasztó hatásuk lehetnek az államok kapcsolataiban.⁶ Mintha csak saját szocialistáinkat hallanánk, akiknek pontosan erre a srófra jár az agyuk: nem a megoldandó probléma – ennek létezése – az elsődleges; nem az a természetes, hogy a létező probléma megoldása érdekében akár konfliktusokat (ütközéseket) is vállalunk; hanem az, hogy a konfliktus elkerülése érdekében lehetőleg nem feszegetjük a létező problémát, lemondunk jogainkról, beletörődünk hátrányos helyzetünkbe. Merünk és tudunk kicsit lenni.⁷

Ilyen óvatos és elutasító nemzetközi környezetben, és ezzel hamar azonosuló hazai (szocialista és szabad demokrata) ellenzék mellett Orbánéknak nem lett volna szabad ennyire figyelmen kívül hagyni a román nacionalisták várható reakciójának erejét. Kifejezetten politikai hibának tekinthető például, hogy a kedvezmények hatályát eredetileg a vegyes házasságbeliek hozzátartozóira is kiterjesztették, ráadásul ezt a gesztust ugyancsak megerősítették volna egy szimbolikus jelentőségű dokumentummal, az ún. hozzátartozói igazolvánnyal. Ez a kísérlet a román – de ugyanígy például a szlovák – nacionalizmus erőterében teljesen magától értetődően váltott elementáris dühöt, hiszen azt a – talán nem is alaptalan – feltételezést támasztotta, hogy a magyarok így próbának szimpatizánsokat toborozni a nem-magyarok köreiből.

Orbánéknak – az eddigieken túlmenően – volt még egy hasonlóképpen súlyos politikai melléfogásuk, ami azonban kevésbé vethető a fiatal demokraták szemére. Ép ésszel és ép erkölcsi érzékkel (ha úgy tetszik, dörzsölt politikai múlt nélkül) nehezen fogható fel, hogy a határon túli legnagyobb magyar kisebbség képviselője, a Románia Magyarok Demokratikus Szervezete (RMDSZ) a nemzeti érdekeket kifejezetten szem előtt tartó (nacionalista) politikai erővel szemben inkább a hazai megrögzött antinacionalistákkal, némelykor pedig egyenesen a román nacionalistákkal talál hangot. (Ha mégis magyarázatot keresünk, két elemre bizonyosan gondolnunk kell. Az egyik: a romániai magyarság köreiben, ha nem is általánosan, de valóságosan jelen volt az a félelem, hogy ha a státustörvény a román fél egyetértése nélkül kerül bevezetésre, akkor ezt a határon túli magyarokon fogják megtorolni. Az RMDSZ-nek tehát volt mire rájátszani. A másik: az RMDSZ Markó-féle nomenklatúrája jól megtalálta a hangot a román politikai tényezőkkel, s ez gyümölcsöző hatalmat – politikai-gazdasági befolyást – teremtett a saját maga számára; olyannyira, hogy azt is megengedheti magának: a régóta megígért belső – RMDSZ-en belüli – választásokat elhamiskodja.)

A Magyar Állandó Értekezlet (MÁÉRT) sorsdöntőnek tekinthető, 2001 október végi ülése előtt (amikor a velencei bizottság állásfoglalása és különféle ellenvélemények figyelembevételével kívánták módosítani és véglegesíteni a státustörvény végrehajtásának tervét) Kovács László MSZP-elnök Bukarestbe látogatott és találkozott Markó Béla RMDSZ-elnökkel és Adrian Nastase román kormányfővel. Ezek után az október 25-26-i értekezleten:

„Markó Béla és az RMDSZ vezetősége hangsúlyozta, hogy Adrian Nastase javaslata, miszerint a magyarigazolványokat helyettesítse az RMDSZ tagsági könyve, elfogadható és könnyen kivitelezhető. Ezt az álláspontot azonban Tőkés László hevesen kifogásolta. Tőkés érvelése szerint RMDSZ-tag lehet bárki nemzeti hovatartozásától függetlenül (tehát románok is), és így a nemzeti azonosságtudat, amit a státustörvény hivatott ápolni, elveszne a román RMDSZ-állampolgárok preferálása

miatt. Hasonló kifogásokat fogalmaztak meg a jobboldali pártok képviselői is; úgy a Fidesz, mint a MIÉP Tőkés László javaslatát és kifogásait támogatták.”⁸

Ezen az értekezleten a státustörvény-lakmusz már a szocialistáknál is határozott szint öltött (noha a végletes, erőteljes változat december végéig még várat magára). Kovács a szomszédokkal való egyeztetés és a békés egymás mellett élés fontosságát hangsúlyozta, ennek megfelelő kompromisszumokat (túloldalról nézve: nemzeti önfeladást) javasolt, mire beszéde alatt **Kövér László, a Fidesz alelnöke** tüntetőleg kivonult a teremből. (Az SZDSZ tekintetében az egyértelmű, határozott szín – a teljes elutasítás színe – változatlanul mutatta magát. A párt nevében felszólaló Eörsi Mátyás országgyűlési képviselő szerint beigazolódottak korábbi fenntartásaik: a státustörvényből származó okok miatt a szomszédos országokkal megromlott a viszony, és ennek a magyar kisebbségek isszák meg a levét.)

A végül mégis elfogadott, a MÁÉRT záródokumentumába foglalt nyilatkozat arról tanúskodik, hogy a Fidesz (is) igyekezett figyelembe venni a legerőteljesebben hangoztatott román (szlovák) kifogásokat, ugyanakkor nem engedett a legfontosabb alapelvből, a státustörvény (magyarigazolvány) szimbolikus jelentőségéből, szerepéből. A velencei bizottság tanácsának is megfelelően a (határon túli) ajánlószervezetekre csak tájékoztató, és nem hitelesítő feladat hárul; a magyarigazolvány nem etnikai hovatartozást fejez ki, csak kedvezményre való jogosultságot, s a magyar konzulátusok fogják hitelesíteni és Magyarországra továbbítani; a magyar identitás (pontosabban: a magyar nyelvtudás, valamint a magyar szervezetekben, pártokban betöltött tagság) igazolására a határon túli magyar szervezetek, pártok adnak véleményt és javaslatot.

E valóban kompromisszumos megoldások ellenére Pozsony és Bukarest újból heves reagálásokkal fejtette ki a státustörvénnyel kapcsolatos kritikáját. Jaroslav Chlebo pozsonyi külügyi államtitkár érvelése egyenesen odáig ment, hogy kijelentette, a státustörvény „ellentétes az európai jogrenddel, bizonyos részei pedig nem egyeztethetők össze Szlovákia törvényeivel... és veszélyeztetheti ezeket a jószomszédi kapcsolatokat, a közép-európai stabilitást, gerjesztheti a nacionalizmust”.⁹ Románia pedig december 1-én bevezetett egy sürgősségi szigorított határátlépést, amely szerint a Magyarországra utazó román állampolgároknak legkevesebb öt napra elegendő, 250 eurónak megfelelő összeggel kell rendelkezniük.¹⁰

A magyar balliberális ellenzék számára megvolt a lehetőség, hogy – ha már elfogadta a MÁÉRT kompromisszumos záródokumentumát; ha már nem vállalta az alá nem írás nyilvánvaló politikai veszteségét – besegít a státustörvény megvalósításába, felveszi a harcot a román és szlovák nacionalista

szólamokkal szemben; akár annak a ténynek a hangoztatásával is, hogy szomszédjaink nem jeleskednek a magyar kisebbség jogainak érvényesítésében, nagyon is indokolt tehát a magyar állam megkülönböztető figyelme, gondoskodása. E helyett azonban e balliberális ellenzék – történelme során nem először – megnyilatkozásaival egyenesen lovat adott a magyarellenes nacionalisták alá. Szent-Iványi István (SZDSZ) azt hangoztatta, hogy „előkészítetlen” volt a kedvezménytörvény; Tabajdi Csaba (MSZP) pedig azt, hogy a román-magyar viszony „tíz évvel ezelőtti szintre süllyedt vissza”. (Hogy mennyire „nem szükségszerű”, hogy így legyen, ugyancsak egy szocialista politikusra lehet hivatkozni: a párt „nemzeti” szárnyához tartozó Géczi József ezt nyilatkozta 2003. szeptemberében a Népszabadságnak: „Példát vehetünk a románokról: nemzeti ügyekben ott jobban egyetért és együttműködik kommunista, demokrata és nacionalista román, mint mi, magyarok.”¹¹⁾)

A sikersztori rohamosan veszített egykori fényéből. A tavaszi országos választás időpontja pedig rohamosan közeledett. Orbán Viktor a hazai belső ellenzékre nem számíthatott, de Románia messzemenő politikai érdekére igen: az Európa Unióba való készülődésében szomszédunk nem nélkülözhetette Magyarország jóindulatát, támogatását; megakadályozni a tagságukat valószínűleg nem tudtuk volna, de megnehezíteni a dolgukat, egészen bizonyosan. A magyar miniszterelnök tehát egy huszárvágással – nem csak a MÁÉRT záródokumentumába, de a státustörvénybe foglaltakat is meghaladva – olyan kompromisszumokat ajánlott román kollegájának, amelyek (természetesen hosszú és intenzív szakértői egyeztetések után) kedvező román fogadtatásra számíthattak. A végül sikeresen nyélbe ütött változtatás két legjelentősebbikének egyike: a hozzátartozói igazolvány (s vele a kedvezmények) kimaradása; másika: a magyarigazolvánnyal rendelkezők számára biztosított **három hónapos** magyarországi munkavállalási lehetőség. Mintegy karácsonyi ajándékként a határon inneni és túli magyarok számára, december 23-án Orbán Viktor és Adrian Nastase magyar-román egyetértési nyilatkozatot írt alá Budapesten. Ráadásul mind a két fél saját győzelmeként értékelte, ami a lehető legnagyobb hozadék a politika világában. Minden bizonnyal sok élő tanú számára emlékezetes – és még sokáig emlékezetes marad – Orbán Viktornak az a felszabadult, elégedett (túloldalról nézve: önelégült) mosolya, amellyel a nyilatkozat kölcsönös aláírását nyugtázta a televízió képernyőjén, milliók szeme láttára. S ne feledjük: pár hónappal a 2002. évi, tavaszi országos választások előtt. Az ifjú – és sok tekintetben tapasztalatlan – kormányfő nem tudhatta, hogy e pompázatos diplomáciai huszárvágással csak csatát nyert; s a jobboldal tavaszi vereségének – a háború elvesztésének – egyik oka éppen e pírushi győzelemben keresendő.

Ez volt ugyanis az a pillanat, amikor a lakmusz elnyerte egyértelmű, tiszta, harsány színét; mondhatnánk, a balliberális törzs felöltötte harci díszét, s totális ellentámadásba lendült. A Népszabadság már december 27-én majd egyoldalal

cikkében („Képtelen ár”) támadja a „baljós csomagot”, amellyel a magyar miniszterelnök megajándékozta volna román kollegáját.¹² (Egyébként sokat elmond a státustörvény törzsi háborús szerepéről-jelentőségéről az a tény, hogy miközben e balliberális lap két választás között az országos politikai napilapok közül általában a legkiegyensúlyozottabbnak mondható, s csak a választásokhoz közeledvén ölt egyszerűbben erőteljes törzsi vonásokat, a szóban forgó törvényhez mindig is ellenségesen viszonyult. Kürti megállapítása szerint: „A Népszabadságban főleg a magyar ellenzékiek kritikája, az erdélyi félelmek és viszontagságok, valamint a román és a szlovák kormánykörök nézetei jelentek meg, és nem jelent meg olyan cikk, amely a státustörvényt éltette volna, vagy pozitív fényben tüntette volna fel.”¹³)

A Népszabadság vélt vagy valóságos jeladására, mindenesetre az év utolsó napjain egyre-másra jelentek meg a fenyegető nyilatkozatok a román menekültek és munkavállalók áradatáról, a magyar munkaadókat és munkavállalókat fenyegető félelmekről. „Szabályos” licitálás folyt a beözönlők várható számáról, fel egészen 23 millióig. Nagy Sándor MSZP-frakcióvezető közleményben hangsúlyozta, hogy „A Magyarországon élő emberek tíz- és százazreinek munkahelye kerülhet veszélybe a kormány meggondolatlan lépése következtében.”¹⁴ Horn Gyula a tőle megszokott „sejtetéssel” nem zárta ki, hogy „valamilyen titok, alku áll a megegyezés háttérében”, és ezért sürgette a törvény végrehajtásának felfüggesztését.¹⁵

Nem kétséges, hogy e mögött az erkölcsileg súlyosan kifogásolható politikai akció mögött (amelyben nem annyira a nyilvánvaló hazugság volt a legnagyobb bűn, nem is annyira a kiszolgáltatott tömegek kenyérféltésére való alantas rájátszás, hanem a hazai és a határon túli magyarok egymás ellen való, rejtett kijátszása) már a két törzs teljesen fékevesztett – élet-halál – küzdelmét kell látnunk. S ebben a helyzetben, a hatalom visszaszerzése érdekében a Ron Werber-féle¹⁶ negatív, romboló kampányra áttérő MSZP (akárcsak a vele társuló SZDSZ) számára az se számított, hogy aláássák azt a státustörvényt, amely hosszú évtizedek után először igazolta a határon túli magyarok számára, hogy a nemzet többi (anyaországi) része valóságosan törődik vele, valóságosan próbál enyhíteni kisebbségi sorsa fájalmán, nehézségein. S mindezt úgy, hogy segíteni akarja a szülőföldön való megmaradást, az azonosságtudat megőrzését, egy egészségesebb nemzettudat kialakulását, az anyaországgal való szorosabb kapcsolat kiépülését. Választási kampányában az MSZP nem ezeknek a fontos céloknak a megőrzésére, hanem a *kedvezménytörvény* felülvizsgálatára tett ígéretet; nem a magyar nemzet céljainak, érdekeinek érvényesítését, hanem az szomszédos államokkal való megegyezést és az Európai Unió elvárásainak való megfelelést hangsúlyozta. A „merjünk kicsik lenni” szellemében.

Másfél évvel később, 2003. júniusában, amikor a már a szocialisták által összehívott MÁÉRT meghívottjainak többsége elfogadta az új szemléletű

törvénymódosítás tervezetét, s a törvény a parlamenti megszavazásra várt, Németh Zsolt (Fidesz) nyilatkozatában megértéséről biztosította azon szervezeteket, akik a Magyar Állandó Értekezleten támogatták a módosítást, hiszen „nem nagyon volt más választásuk”; ugyanakkor úgy vélte, a kormány hagyta, hogy a státustörvény „ebek harmincadjára” jusson a nemzetközi diplomácia színterén.¹⁷ Ezzel szemben Tabajdi Csaba (MSZP) úgy vélte, senkinek nem jó az, ha a Fidesz riogatja a határon túli magyarokat azzal, hogy a módosítás valami érdemét elvesz a törvény eredeti szelleméből.

Nos tény az, hogy a törvénytervezetből – s a hamarosan megszavazott törvényből – kikerült az egységes magyar nemzetre való hivatkozás; s mivel a módosítás alapján román is hozzájuthat a kedvezményhez, megszűnt – de legalábbis csökkent – a magyarigazolvány szimbolikus jelentősége is. Annak fényében, hogy az MSZP-n belül Tabajdi Csaba azok kevesek közé tartozik, akikben határozott fogékonyság mutatkozik a nemzeti (nemzeti kisebbségi) kérdések iránt – nos, ha ő szerinte sem érdemi az, ami elmaradt, ebben ismét a lakmusz pontos jelzését kell látnunk: az antinacionalista MSZP csak igen korlátozottan nyitott a nemzeti eszmékre, szellemiségre, s az egész nemzeti kérdést voltaképp a hatalmi kérdések egyik megkerülhetetlen elemének, tényezőjének tekinti. Ha tehetné, elfelejtené az egészet, kedvezménytörvényestől, mindenestől. Az emlékezetes (hosszan tartó, lelkes) taps a parlamenti páholyban ülő Tőkés László és a többiek felé – a történelemnek talán egy soha vissza nem térő, kegyelmi pillanatának bizonyul.

A lakmusz – a kedvezménytörvény, a hozzá való valódi viszonyulás – helyesen mutatta, hogy az MSZP nem elsősorban a nemzetre, hanem másfelé figyel. Abban a parlamenti vitában, amely kedvezménytörvény új tervezetének gyorsított eljárásban való tárgyalását volt hivatott eldönteni, Tabajdi újra *feltette a régi lemezt*, s azt hangoztatta, hogy az előző kormány szembe került a szomszédok egy részével. Mintha ez nem lett volna természetes, sőt, egyenesen kívánatos, amidőn a magyar nemzet érdekeit más nemzeti nacionalistáival szemben kellett érvényre juttatni.¹⁸ Tabajdi Csaba egyúttal arra kérte a Fideszt, hogy valljon szint többek között arról: szeretné-e, hogy az Európai Tanács előtt álló Jürgens-jelentés ne marasztalja el Magyarországot. Mintha egy nemzet életének sorskérdéseit helyénvalóan dönthetnék el egy ellenérdekelt uniós bürokrata kifogásai?!

A lakmusz nem csak az MSZP, de az SZDSZ vonatkozásában is kiválóan működött. Eörsi Mátyás (SZDSZ) szerint azért lett volna szükség a gyorsított eljárásra, hogy az Európai Tanács júliusban már ne marasztalja Magyarországot a kedvezménytörvény ügyében. A szabad demokraták tekintete ugyanúgy nem elsősorban a nemzetre, hanem másfelé – egyszerre kifelé, s befelé, a párt holdudvara felé – függeszkedett.

Ezt az új, szocialista kedvezménytörvény-tervezetet már – szemben az egykori, Fidesz-félével – hamarosan megszavazta a Szabad Demokraták Szövetsége. Nemcsak a koalíciós partner iránti lojalitásból, inkább abból a megfontolásból, amit Kuncze Gábor pártelnök hangoztatott nyilatkozataiban: ebben a formájában már vállalható.

Vajon mitől lett ez vállalható, s mitől nem volt az a korábbi?

Lakmuszunk mindent megmagyaráz.

Bauer Tamás, a státustörvényt eredetileg radikálisan elutasító SZDSZ országgyűlési képviselője szerint e törvény tulajdonképpeni üzenete a következőképpen fogalmazható meg:

„A ti voltaképpeni hazátok a magyar állam, és nem az, amelynek polgárai vagytok. (...) a magyar állam szíve szerint megadná... amit attól az államtól, amelynek fennhatósága alá Trianon rendelt titeket, hiába vártok. (...) ne reméljete integrálódást annak az államnak a politikai közösségébe, amelynek polgárai vagytok (...) továbbra is reménykedjete valami másban, holott az valójában sohasem valósulhat meg”¹⁹

Mint a politikai és nemzeti identitás – s ezen belül a státustörvény – egyik legkiválóbb hazai szakértője, Kántor Zoltán megállapítja: Bauer szerint ez a törvény különösen azért ártalmas, mert már elindult egy olyan folyamat, melynek végeredményeként a kisebbségi magyarok hazájuknak fogják tekinteni azt az államot, amelyben élnek. Ezt a folyamatot törné meg a státustörvény, amely szembe fogja állítani a kisebbségi magyarokat a többségi lakossággal, s így a szomszédos államokban élő magyarok hazátlanságát tartósítaná. Vagyis a szerző felfogásában a kisebbségi kérdés a megoldás felé halad, a határok „légiesítésével” közömbössé válik, hogy egy illető milyen nemzethez tartozik, s a kérdés addig kérdés, ameddig Magyarország és a szomszédos országok nem válnak az EU tagjaivá.²⁰

Az egyébként a Soros-féle CEU-n (Közép-Európa Egyetemen) végzett, „nemzeti vaksággal” nehezen vádolható Kántor nem osztja ezt az optimista nézetet. Szerinte bár hipotetikusán elgondolható az, hogy a nemzeti elv meghatározó jellege megszűnik, viszont ennek egyelőre semmi jele nem mutatkozik, és a nemzeti versengés – nézete szerint – továbbra is meghatározó marad. A morális jellegű elvárást a szociológiai folyamatokkal szembeállítva azt állítom, hogy a hazátlanság érzése nem szűnik meg, és valamilyen formában továbbra is fennmarad a többségi és kisebbségi lakosság szembenállása is.²¹

Bauer felfogása, ennek értelmezése közelebb vitt, de még juttatott el a megfajtásig, az SZDSZ kemény ellenállásának igazi magyarázatához. Amikor

ugyanő arról beszél, hogy szerinte a romániai magyarok a romániai politikai közösség tagjai azáltal, hogy a romániai magyarok román állampolgárok és részt vesznek a romániai politikai életben²² – nos, annyit már segít megsejteni, hogy a szabad demokraták számára az egész státustörvényben a leginkább nyugtalanító éppen az, hogy a magyarságuk révén akar embereket a nemzethez kötni (ahelyett, hogy hagyná asszimilálódni őket), tehát a magyar etnikumhoz tartozás válik a nemzethez tartozás kitüntetett elemévé (tényezőjévé, sőt, feltételévé), ami nyilván sérti (de legalábbis „joggal” sértheti) a maguk zsidó identitásához hangsúlyosan kötődő magyarokat (magyar állampolgárokat). Hogy mindez a sejtés (szövegértelmezés) nem csupán merő képzelgés, afelől nem hagy semmi kétséget egy másik, még nyíltabban fogalmazó szabad demokrata képviselő, jelesül Tamás Gáspár Miklós.

„A törvény – szemben alkotmányunk szellemével – újradefiniálja a »nemzet« fogalmát, etnicista módon, a szalonképtelen szélsőjobboldal ujjmutatását követve. Ebbe a nemzetfogalomba a vérségi leszámazás és a kulturális hovatarozás függvényében tartoznak bele fizikai személyek, tekintet nélkül állampolgárságukra. Ez a magyarországi nemzeti/etnikai kisebbségekre nézve azt jelenti, hogy az egyenlő honpolgári méltóságot és jogigényt letromfolja az etnokulturális önazonosság, hogy a politikai közösség (a honpolgárok nemzete) elválik az etnokulturális közösségtől. Ez egyrészt visszaveszi – egyelőre jelképesen – a honpolgári emancipáció évszázados vívmányait, másrészt pedig kirekesztő, etnokulturális-vérségi jelentésarányal ruházza föl a »magyarság« képzetét.”²³

Mint Kántor megállapítja, „Tamás szövegéből az *eticista meghatározási mód*, valamint a *kirekesztő, etnokulturális-vérségi jelentésarány* azt a szemléletet tükrözi, amely élesen szembeállítja az úgynevezett politikai nemzet- és kulturális nemzetfelfogásokat. Tamás a klasszikus keleti és nyugati, illetve etnikai és polgári tipológiákból indul ki. Ezekben a tipológiákban a kulturális nemzet, az etnikai nemzet, valamint a keleti nemzet a származáshoz, vérséghez kötődnek, viszont a státustörvény nem köti származáshoz vagy vérséghez az igazolványra jogosultak körét. A törvényben egy szó sincs arról, hogy valaki olyan alapon kérheti az igazolványt, hogy szülei, felmenői magyarok.”

Ami tehát tisztán megmutatkozik előttünk, az újra a zsidóságból származó és fakadó félelem. Mint *nem nemzeti liberális* párt, s mint olyan párt, amelyben a jellemzően antinacionalista hazai zsidóság félelmei és egyetemes törekvései leginkább testet öltenek, az SZDSZ egészen addig élesen elutasította a *státustörvényt*, amíg ez, ha felemásan is – valóban nem származási, de kétségkívül etnikai-etnokulturális alapon –, a magyar nemzeti identitás erősödésével járt. S abban a pillanatban megszavazta, amikor kikerült belőle a közös nemzethez tartozás hangsúlyozása, a kedvezményeknek a magyarigazolványhoz mint jelképhez való hozzárendelése.

Csak megismételhetjük: nehéz eldönteni, hogy magyar balliberálisok most vázolt viselkedése – ezúttal a státustörvény (kedvezménytörvény) dolgában – Magyarországnak végtére is a hasznára vagy kárára válik. Annyit viszont meggyőződéssel állíthatunk, hogy a magyar és a nemzeti (magyar nemzeti) identitás gyengítésére irányultak, ilyen értelemben nem emelhető kifogás azok véleménye ellen, akik úgy látják, e törzs újfent igazolását adta magyar- és nemzetellenességének.

Jegyzetek

Lukács Csaba: Három óra látszatdemokrácia. Kétszáz ezer aláírás a kedvezménytörvény védelmében. (Magyar Nemzet, 2003. május 23.).

² Idézi Kürti László: „Megnyertük a XXI. Századot” – a státustörvény és ami mögötte van. Magyarország Politikai Évkönyve 2002. I., 507-508. o.

³ Id. mű 508. o.

⁴ Uo.

⁵ Id. mű 514. o.

⁶ In: id. mű 516. o.

⁷ Itt kell megjegyeznünk, hogy természetesen a szocialisták mentalitása sem teljesen egyforma. A nemzeti érdekek érvényesítésére az elmúlt tízegy-néhány évben ugyan egyikük sem volt hajlandó komoly ütközéseket vállalni, de a Kovács László-féle „öszönös” önfeladástól még a Medgyessy Péter-féle barátkozás, időnként mégis számon kérő és szavá tevő politika is jókora távolságra van. Bár a magyar miniszterelnök annak ellenére elment Romániába (a kedvezménytörvény végrehajtásáról szóló román-magyar megállapodás aláírására), hogy a román miniszterelnök nem teljesítette korábbi ígéretét, s nem adott (nem vívott ki) szabad utat az aradi Szabadság-szobor felállításának), Medgyessy igyekezett kellően fagyosan viselkedni s nemtetszésének hangot adni. (Ez Kovácsnak még sose sikerült). A magyar miniszterelnök egyelőre (2003. októbere) kitart abban a törekvésében is, hogy az EU alkotmányába kerüljön bele egy olyan passzus, amely a kisebbségekkel való megfelelő bánásmódra kötelezné a tagországokat. Úgy tűnik, mostani miniszterelnökünkben – a politikai pragmatizmuson, haszonlesésen túl – ugyancsak dolgozik az büntudat, mint két ciklussal korábban Horn Gyulában: kétes múltjuk arra kötelezi lelkiismeretüket, hogy igyekezzenek „jó uralkodók” lenni, s tőlük telhetően a nemzet egészének javát szolgálni.

⁸ Kürti László, id. mű 515. o.

⁹ In: Kürti László, id. mű 516. o.

¹⁰ Uo.

¹¹ Népszabadság, 2003. szeptember 16.

¹² In: Kürti László, id. mű 517. o.

¹³ Uo.

¹⁴ Népszabadság, 2001. december 28.

¹⁵ Magyar Hírlap, 2001. december 29.

¹⁶ Az MSZP izraeli kampánytanácsadója

¹⁷ Magyar Nemzet, 2003. június 3.

¹⁸ „Uraim, furcsa, hogy Magyarország szomszédjait annyira bosszantja az ország státustörvénye, amikor éveken át hasonló, de még erősebb törvény vonatkozik rájuk. Izraelnek 1950-ben elfogadott törvénye a visszatérésre az újonnan érkezőknek sokkal több előnyt biztosít, mint a magyar. (...) Teljes mértékben legitim a vágy, hogy a magyarokat az anyaországba hozzák. A nemzetek fölötti érzéseket tápláló Európai Bizottságtól nem lehet elvárni, hogy ezt a vágyat megértsék, de Magyarország szomszédainak ezt tiszteletben kell tartaniuk.” (The Economist, Gilad Maayan, Kfar Saba, Izrael. Lovas István lapszemléje, Magyar Nemzet, 2003. október 3.)

¹⁹ Idézi: Kántor Zoltán: Politikai és nemzeti identitás Közép-Európában. Teleki László Alapítvány, Budapest, 2001, 66-67. o.

²⁰ Id. mű 67. o.

²¹ Uo.

²² In: id. mű 65. o.

²³ Tamás Gáspár Miklós: A magyar külpolitika csődje. Népszabadság, 2001. június 30. In: id. mű 67. o.